

Dítě jako subjekt rodinného práva

Lenka Staňková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Lenka STAŇKOVÁ
Osobní číslo: H108278
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Dítě jako subjekt rodinného práva

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vysvětlení pojmů právo, subjekt a dítě;
- na přiblížení rodinného práva, občanského a trestního;
- na sociálně právní ochranu dětí;
- na konkrétní činnost pracovníků sociálně-právní ochrany dětí;
- na vznik Úmluvy o právech dítěte.

Závěrečná část bude věnována činnosti pracovníků sociálně-právní ochrany dětí.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

David, R. Úmluva o právech dítěte a její charakteristika. Olomouc: 1999.

Hanzová, M., Kodým, M., Kremličková, M. Práva a povinnosti dětí. Praha: Victoria Publishing, 1995.

Motejl, O. Rodina a dítě. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.

Plecitý, V. Zákon o rodině. Praha: EUROUNION, 2007.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková

Katedra práva a právní vědy

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.

vedoucí ústavu

L.S.

doc. JUDr. Pavel Hungr, CSc.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

LENKA STAŇKOVÁ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 30. 4. 2013

Lenka Staňková

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem mé bakalářské práce je "Dítě jako subjekt rodinného práva".

V mé práci se můžete seznámit s právními možnostmi ochrany dítěte. Dozvíte se základní informace o právu, o právech dítěte a o sociálně-právní ochraně dítěte. Rozebírám zde nejdůležitější články Úmluvy o právech dítěte, popsala jsem její vývoj, vznik, členění a základní principy. Zabývám se sociálně-právní ochranou dětí, je zde popis okruhu dětí, kterých se bezprostředně týká.

Dále rozebírám podrobněji pojem "syndrom CAN" jako sociálně patologický jev v rodinách.

Bakalářská práce je podložena kazuistikami týraných dětí, které nejlépe vystihují cíl mé bakalářské práce. Těmito konkrétními příklady jsem chtěla poukázat na nesmyslnost tělesných trestů a přiblížit veřejnosti nejzákladnější dětská práva.

Klíčová slova:

dítě, rodina, domov, výchova, práva dítěte, strach, násilí, bolest, nejlepší zájem a blaho dítěte, Úmluva o právech dítěte, trestně právní ochrana, sociálně-právní ochrana

ABSTRACT

The name of this bachelor thesis is "The child as a subject of the family law."

In this work you can learn about legal possibility of the child's protection. I describe the basic information about law, child rights and the legal social protection. I deal with the most important parts of Convention about child law, I have described the process, formation, structure and the basic rule. I am focusing on the legal social protection of the child, I describe the band of children which are concern.

The bachelor thesis is based on the case reports which the best characterised the aim of this work. These specific examples should point to nonsensicality of physical punishments and bring the basic child rights to the public.

Keywords:

child, family, home, education, children's rights, fear, violence, pain, the best interest in child welfare, Convention about children's rights, criminal-legal protection, socio-legal protection

Děkuji paní PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOUČASNÝ POHLED NA DÍTĚ	11
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY	11
1.2 ZPŮSOBILOST MÍT PRÁVA A POVINNOSTI	11
1.3 ZPŮSOBILOST K PRÁVNÍM ÚKONŮM.....	12
1.4 DELIKTNÍ ZPŮSOBILOST.....	13
2 PRÁVNÍ MOŽNOSTI OCHRANY PRÁV DÍTĚTE	15
2.1 ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE	16
2.2 ZÁKON O RODINĚ	20
2.3 TRESTNÍ ZÁKONÍK	24
2.4 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DÍTĚTE	26
3 SYNDROM CAN	30
3.1 CHARAKTERISTIKA SYNDROMU CAN	31
3.2 FORMY SYNDROMU CAN	33
3.3 PREVENCE SYNDROMU CAN.....	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
4 PŘÍPADOVÉ STUDIE	46
4.1 KAZUISTIKA Č. 1	46
4.2 KAZUISTIKA Č. 2	48
4.3 ANALÝZA PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ.....	50
4.3.1 Kazuistika č. 1	50
4.3.2 Kazuistika č. 2	51
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55

ÚVOD

Rodina je primární skupinou, kterou si nevybíráme, ale do které se rodíme. Vztahy v ní jsou pro každého z nás tím nejvýznamnějším a hluboce formujícím pro celý zbytek života. Rodina má uspokojovat svým členům materiální, citové i společenské potřeby. Také naplňování tradičních rodinných rolí napomáhá k optimální kooperaci při společné činnosti, přináší to všem emocionální stabilitu, jistotu a bezpečí.

"Domov pro nás znamená místo, kde jsou "naši". Povšimněte si, jak je to jednoduché a výstižné slovo! Místo, kde jsou naši lidé, ti kdo k nám patří a k nimž patříme my. Místo, kde jsme přijímáni takoví, jací jsme. Kde se nemusíme přetvařovat, kde nemusíme nic předstírat, ba dokonce kde ani nesmíme nic takového dělat. To bychom kazili domov sobě i druhým. Z toho vědomí, že jsme přijímáni, plyne pak pocit jistoty a bezpečí. Domov je přístav, kam se můžeme vracet z dobrodružných výprav do světa. Místo uklidnění a odpočinku, místo spočinutí v biblickém slova smyslu. Zaslouží si tedy nejvyšší úctu a ochranu - vždyť, vzpomeňte si, dobrý domov nepatří jen nám, ale i našim dětem. Dobrý domov má naději předávat se z generace na generaci."¹

Harmonická osobnost se rozvíjí především v harmonickém prostředí, vedle toho jsou samozřejmě i narušené rodinné vztahy, které se předávají dále.

Rodina není pro všechny místem bezpečí a lásky. Násilí bylo, je a bude páčáno především na osobách slabších, ekonomicky závislých a bezmocných dětech a seniorech. Každý se může stát obětí domácího násilí a proto je nutné, aby společnost takovéto chování netolerovala, ale trestala.

Rodina, život i zdraví jsou chráněny základními právy: zákon č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon o rodině č.94/1963 Sb., o rodině a právní předpisy, které se k němu vztahují.

V neposlední řadě je potřeba zachovat zařízení, která mohou poskytnout první pomoc, zázemí a také terapii. Mnoho ne-li všechny obětí násilí si toto trauma nesou po celý zbytek života, především když je obětí dítě.

¹ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. 83. publikace, Praha: Portál, 1994, s. 11.

"Je možné přežít - a ne jen život přetrpět, ale vybudovat si nový, naplněný a spokojený. Je možné vyměnit pocity strachu za bezpečí, bezmoc za sebedůvěru a zoufalství za naději."²

Pokud selže rodina, je na státě, aby jednal a převzal zodpovědnost. Když se tomu tak nestane, tento pasivní přístup nahrává pachateli trestné činnosti. Zásah ze strany státu pak musí být v souladu se zákonem, v zájmu ochrany zdraví, ochrany práv a svobod nebo morálky. Stát vystupuje do popředí v případech, kdy je potřeba poskytnout ochranu nezletilému dítěti, když rodiče neplní své povinnosti řádně, týrají, zanedbávají nebo neposkytují nezletilému dítěti potřebnou výchovu a péči. Pozastavit výkon rodičovské zodpovědnosti může jedině soud.

Nejzávažnějším porušením práva je syndrom CAN , o kterém bude má bakalářská práce.

První kapitola bude zaměřena na vymezení základních pojmů a etapy vývoje dítěte, vysvětlím pojem způsobilost mít práva a povinnosti.

Druhá kapitola obsahuje právní předpisy, které mají zajišťovat ochranu dítěte.

Ve třetí kapitole se budu věnovat rozboru jednotlivých forem syndromu CAN a čtvrtá kapitola bude pojednávat o jednotlivých případech a prevenci.

² Conwayová, H., Domácí násilí. 1. vydání, Albatros, 2007, s. 116 - 118.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOUČASNÝ POHLED NA DÍTĚ

1.1 Základní pojmy

"Pro účely Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se vztahuje na dítě, není zletilosti dosaženo dříve."³

"Pojmy nezletilé dítě a nezletilý je pak používáno v těch případech, kdy je nutné poukázat na to, že se jedná o osobu, která ještě nepřekročila osmnáctý rok života."⁴

"Za mladistvého chápeme v trestním zákoně osobu, která má již patnáct let, avšak nepřekročila většinou věk osmnáctý."⁵

Tyto definice se zdají velmi jednoduché, ale není tomu tak. Vymezují začátek života, dětství a jeho ukončení. Toto je časově náročná etapa v životě každého člověka. Připravují východisko pro potřeby, požadavky a práva dětí v tomto období a nutnost jejich naplňování.

Zde jsou zařazena všechna statutární práva dítěte - vrozené právo na život, na jméno, na občanství, na prosazování jeho nejlepšího zájmu, nediskriminaci, osobního názoru dítěte na věc, které se ho týkají, ochranu, podporu a pomoc v krizových situacích.

Dítě má být chtěné, chráněné, milované a vzdělané.

"18-tý rok je rozhodující věková hranice, kdy dítě přechází do období dospělosti. Jeho dětství se tak ukončuje v souhlasu s definicí dítěte jako lidské bytosti mladší 18 let, jestliže zákon neurčí jinou hranici dosažení zletilosti."⁶

1.2 Způsobilost mít práva a povinnosti

Jako subjekty občanskoprávních vztahů zákon rozlišuje fyzickou osobu, právnickou osobu a stát.

Když nahlédneme zpět do historie, najdeme, že již římské právo pod pojmem "persona" rozumí člověka, lidskou bytost, která je způsobilá být nositelem práv a povinností -

³ Úmluva o právech dítěte, 1. článek

⁴ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁵ Zákonč. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

⁶ Dunovský, J. a kol. Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání u nás a ve světě. Praha: Grada Publishing a.s., 2004, s. 166.

kteřá má právní subjektivitu. V dnešním právu pak kterákoliv osoba bez ohledu na rasu, barvu pleti, státní občanství nebo pohlaví je považována za fyzickou osobu. Tedy všechny osoby, hluché, němé, zdravé i nemocné mají právní subjektivitu.

Fyzická osoba - rozumí se jí každý člověk od svého narození do své smrti.

Právní subjektivita dítěte, je upravena v § 7⁷. Tuto způsobilost má i počaté dítě, narodí-li se živé. Narozením vzniká způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti. Tato způsobilost je pro všechny fyzické osoby rovná a nemůže být omezena ani jí člověk nemůže být zbaven. Jde o jedno ze základních lidských práv, které je zakotveno v čl. 6 Listiny základních práv a svobod.⁸

1.3 Způsobilost k právním úkonům

Od právní subjektivity, která je dána fyzickou existencí subjektu, musíme odlišovat způsobilost k právním úkonům.

Tou se rozumí způsobilost svým jednáním, vlastními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti. Vzniká v plném rozsahu zletilostí, výjimečně uzavřením manželství nezletilcem mladším 16-ti let. Trvá do smrti, pokud není fyzická osoba této způsobilosti zbavena nebo omezena.

"Zletilosti může podle § 8 odst. 2 OZ nabýt i osoba mladší 18 let a starší 16 let a to opět na základě rozhodnutí soudu, který tomuto dítěti umožňuje uzavření manželství. Zletilosti v plném rozsahu, pak nepozbývá ani v případě zániku manželství. Je důležité zdůraznit, že zletilostí dítěte zároveň zaniká většina práv a povinností rodičů (jako je správa majetku dítěte či zastupování jej), výjimku pak tvoří vyživovací povinnost. Vyživovací povinnost mají rodiče vůči dítěti do té doby, než je dítě schopné se samo živit, dle zákona však nejdéle do 26 let. Zletilostí se také nabývá aktivní volební právo a dítě zde pak získává další právo, a to právo volit."⁹

"Právní subjektivita zaniká smrtí. Ta se musí předepsaným způsobem prokázat (prohlídkou zemřelého a úmrtním listem) anebo musí dojít k prohlášení za mrtvého soudem. Toto je upraveno v § 195 až 200 Občanského soudního řádu."¹⁰

⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁸ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění platných právních předpisů

⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Aby mohl soud vydat rozhodnutí o prohlášení za mrtvého, musí se zjistit o pohřbované osobě vše.

Vyzve prostřednictvím rozhlasu, televize, novin, aby se nezvěstný do jednoho roku přihlásil, a každý kdo o něm ví, aby to ohlásil. Dále se vyhláška vyvěsí na úřední desku soudu. Až uplyne roční lhůta, aniž by se nezvěstná osoba ozvala, soud vydá rozsudek o vyhlášení za mrtvého.

Rozsudek o prohlášení za mrtvého působí "ex nunc", tzn. nemá zpětnou účinnost. Například manželství zaniká prohlášením za mrtvého soudem, dnem, kdy nabylo právní moci. Pokud se stane, že je nezvěstná osoba naživu a původní manžel se znovu oženil, nelze jejich původní manželství obnovit.

Řízení se zahajuje na návrh toho, kdo má na věci právní zájem, jehož právní poměry by mohly být dotčeny. Jedná se zejména o manžela, rodiče, děti.

"Pokud je jisté, že fyzická osoba zemřela, ale její smrt nelze prokázat stanoveným způsobem, vydá soud rozhodnutí, kterým ji prohlásí za mrtvou. Tento důkaz smrti nahrazuje úmrtní list. Soud autorativně rozhodne, že určitá osoba zemřela (např. při požáru, letecké havárii), a v rozhodnutí stanoví její smrt. Pravomocné rozhodnutí soudu má stejné účinky jako úmrtní list."¹¹

1.4 Deliktní způsobilost

Způsobilost fyzické osoby k protiprávním úkonům je chápána jako způsobilost nést následky vlastního protiprávního jednání.

Předpokladem odpovědnosti nezletilých je:

- schopnost ovládnout své jednání a posoudit jeho následky (schopnost rozumová, která zahrnuje schopnost rozpoznat protiprávnost úkonu a zhodnotit jeho důsledky)
- schopnost vůle rozhodnout se pro určité jednání anebo od určitého jednání upustit (volní stránka)

Pokud jsou splněny oba předpoklady, pak můžeme hovořit o deliktní způsobilosti.

¹¹ www.epravo.cz/top/clanky/rizeni-o-zbaveni-zpusobilosti-k-pravnim-ukonum-6982.html, [cit. 2013-04-03]

"Deliktní způsobilost tedy znamená způsobilost vlastními zaviněnými protiprávními úkony založit svou odpovědnost. Je možné zdůraznit, že na rozdíl od obecné způsobilosti, kterou osoba nabývá dovršením 18 let, občanskoprávní odpovědnost nezletilých se posuzuje podle současně platné úpravy vždy konkrétně k určité osobě a určité situaci s důrazem na individuální posouzení objektivně zjistitelných projevů odpovídajících psychickým schopnostem nezletilce."¹²

¹² Hrušáková, M. Dítě, rodina a stát. (úvahy nad právním postavením dítěte), Brno: 1993.

2 PRÁVNÍ MOŽNOSTI OCHRANY PRÁV DÍTĚTE

"Jsou to práva, která chrání dítě před nedostatečnou péčí ze strany dospělých, před jejich zneužíváním nebo obecně před jakýmkoli nebezpečím."¹³

Dítě je závislé na světě dospělých pro svou fyzickou a mentální nezralost. Proto potřebuje zvláštní ochranu, záruky a péči. Tudíž je nositelem zvláštních práv, která mají zaručit dítěti nárok na všestranný vývoj a socializaci.

"Ochrana dětí v sobě zahrnuje všechny druhy a způsoby pomoci a podpory dětem, prakticky všechny druhy státní pomoci rodině při zabezpečení výchovy dětí, péče o zdraví, materiální zabezpečení matky a dítěte."¹⁴

Podle čl. 32 Listiny základních práv a svobod¹⁵ je rodičovství a rodina pod ochranou zákona. Zde má být zaručena zvláštní ochrana dětí a mladistvých.

V Deklaraci práv dítěte z roku 1959 a Úmluvě o právech dítěte z roku 1989 se můžeme setkat s dvěma pojmy: blaho dítěte a zájem dítěte. Cílem sociálně-právní ochrany je právě blaho dítěte.

Co si ale můžeme představit pod slovy zájem dítěte?

Zájem je hodnocen z pozice dospělých, a ten se může odlišovat od představ dítěte. Ať jsou to rodiče nebo sociální pracovníci. Je to výrazné obzvláště u dětí staršího věku, které se blíží hranici zletilosti.

Nikde není vymezeno, co tato dvě slova znamenají. Zájem dítěte má různý dosah a význam.

Např. vyžaduje-li to zájem dítěte, - může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osobě než rodičům, anebo nařídit ústavní výchovu atd.

"Zájem společnosti a zájem dítěte nemusí v konkrétní situaci být shodný. Lze si představit i konkrétní okolnosti, za nichž zájem jednotlivého dítěte a obecný "zájem společnosti" se může dostat do protikladného postavení. Není vyloučeno, že zájem určité skupiny je mylně interpretován jako zájem společnosti."¹⁶

¹³Hrušáková, M., Dítě, rodina a stát (úvahy nad právním postavením dítěte), Brno: 1993, s. 26.

¹⁴Hrušáková, M., Dítě, rodina a stát (úvahy nad právním postavením dítěte), Brno: 1993

¹⁵ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění platných právních předpisů

¹⁶Hrušáková, M. Dítě, rodina a stát (úvahy nad právním postavením dítěte), Brno: 2003.

"V ochraně dětí připadá prvořadá a nezastupitelná úloha rodičům. Ti jsou na prvním místě odpovědni za dítě, jeho nejlepším zájem a prospěch, uspokojování všech jeho potřeb, požadavků a práv. Jsou odpovědni za aktivní účast při všech nežádoucích a nepříznivých situacích dítěte. Jsou povinni ochraňovat je, hledat náležitou pomoc a podporu, spolupracovat s příslušnými orgány. Ty pak jsou povinny takovou péči poskytnout a poskytovat."¹⁷

Předpokládá se, že rodiče vždy jednají v zájmu svých dětí. Přesto tomu není vždy tak, a proto některé děti musí být chráněny proti svým rodičům. Zde nastupuje stát.

Podrobněji se budu zmiňovat o čtyřech zákonech, které jsou nejvíc užívanými možnostmi ochrany dětských práv.

2.1 Úmluva o právech dítěte

"Federální ministerstvo zahraničních věcí sděluje, že dne 20.11.1989 byla v New Yorku přijata Úmluva o právech dítěte. Jménem České a Slovenské Federativní republiky byla Úmluva podepsána v New Yorku dne 30. září 1990.

Úmluvou vyslovilo souhlas Federální shromáždění České a Slovenské Federativní republiky a prezident České a Slovenské Federativní Republiky ji ratifikoval. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, deponitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991.

Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 49 odst. 1 dnem 2. září 1990. Pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost v souladu se svým článkem 49 odst. 2 dnem 6. února 1991."¹⁸

"Po přijetí vyvolala silnou odezvu a přihlásilo se k ní celé mezinárodní společenstvo."¹⁹

Úmluva o právech dítěte je mezinárodní dokument, který se zabývá pouze právy dětí. Mezinárodní znamená, že je nadřazena českým zákonům.

Jedná se o první zákon, kde jsou pohromadě práva dětí, proto je nejvýznamnější.

¹⁷ Dunovský, J., Dytrych, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1 vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 1995.

¹⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, a právní předpisy, které se k němu vztahují

¹⁹ www.unicef.cz/o-nas/umluva_o_pravech_ditete-plne_zneni [cit. 2013-04-03]

Úmluva obsahuje práva dětí, která vždy byla zakotvena v právním řádu České republiky v různých zákonech. Dá se říci, že je složena z práv vyňatých ze všech právních předpisů, např. z UNICEF.

"UNICEF se zabývá zajištěním, ochranou a rozvojem dětí a poskytováním podpory a pomoci v nouzi. Napomáhá jednotlivým zemím v jejich úsilí zlepšit zdraví, výživu, vzdělání a všeobecné sociální zabezpečení dětí. Součástí poslání UNICEF je kromě ochrany dětí a zajištění jejich přežití a rozvoje rovněž podpora všeobecného uznání a plné realizace Úmluvy o právech dítěte."²⁰

Chci upozornit, že následující text jsem čerpala převážně z knihy "*Mami, tati, znáš má práva?*"²¹

Úmluva vychází ze zásady "tři P":

1. provision - zaopatření - přežití a výchova dětí
2. protection - ochrana - ochrana dětí
3. participation - účast - účast na životě ve společnosti

Dětem je dáno právo na život a přežití, na jejich osobní rozvoj, zároveň mají být děti chráněny před zneužíváním a vykořisťováním. Je kladen důraz na nejlepší zájem a blaho jakéhokoli dítěte.

Na plnění Úmluvy dohlíží Výbor pro práva dítěte OSN. Tento výbor řeší problémy dětí s dalšími organizacemi: UNICEF, UNESCO, WHO. (Dětský fond OSN, Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu, Světová zdravotnická organizace)

V roce 2000 byly přidány dva opční protokoly:

1. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů
2. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkajícího se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie

²⁰ David, R. Práva dítěte, 1. vydání, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999.

²¹ Votavová, J. a kol. Mami, tati, znáš má práva? Praha, 2008.

Obsah Úmluvy tvoří tři preambule a tři hlavní části. Úmluva obsahuje 54 článků. V první části články 1-41 popisují jednotlivá práva, v druhé části jsou články 42-45 zaměřeny na plnění Úmluvy a v třetí části články 46-54 popisují podmínky ratifikace, přistoupení a vypovězení Úmluvy.

Vybírám následující články z Úmluvy.²²

Čl. 1: **Definice dítěte** - dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud se podle právního řádu státu zletilosti nedosahuje dříve.

Čl. 2: **Zákaz diskriminace** - všechna práva v Úmluvě se vztahují na všechny děti bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti a rodu či jiného postavení jeho rodičů, zákonných zástupců či členů rodiny.

Čl. 3: **Nejlepší zájem dítěte** - všechny kroky veřejných orgánů, zařízení sociální péče, soudů, státní správy a zákonodárných orgánů, jež se dítěte týkají, by měly být činěny s ohledem na jeho nejlepší blaho a zájem. Tyto orgány by pro to měly činit všechna potřebná opatření.

Čl. 4: **Zaručení práv** - státy jsou povinné uskutečňovat všechna práva v této Úmluvě bez výjimky.

Čl. 6: **Život** - je to základní právo každého dítěte.

Čl. 9: **Oddělení od rodičů** - děti mají právo žít se svými rodiči a udržovat s nimi styky, pokud to není v rozporu s jejich nejlepšími zájmy. Stát zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli. Pokud je dítě odděleno od rodičů, má právo udržovat s nimi pravidelné osobní kontakty. V jakémkoli řízení se poskytuje možnost všem stranám účastnit se řízení a sdělit svoje názory a stanoviska.

Čl. 12: **Názor dítěte** - dětem se zabezpečuje právo vyjadřovat svoje vlastní názory. Státní orgány by měly brát ohled na jejich vyjádření, přičemž by měly brát v potaz jeho věk a stupeň vývojové úrovně.

²² Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Čl. 18: *Povinnosti rodičů* - rodiče mají prvotní zodpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Stát rodičům pomáhá např. formou rozvoje státních institucí, zařízení a dalších služeb péče o děti.

Čl. 19: *Ochrana před zneužíváním* - děti mají právo na ochranu před tělesným a duševním násilím, urážením, zneužíváním, zanedbáváním a nedbalým zacházením, týráním a vykořisťováním.

Čl. 32: *Dětská práce* - stát chrání děti před výkonem práce, která může ohrožovat jejich zdraví a rozvoj. Stát stanoví minimální věkovou hranici pro vstup do zaměstnání, upravuje pracovněprávní vztahy a určuje sankce a pokuty za jejich porušení.

Čl. 34: *Zneužívání a vykořisťování* - děti mají právo být chráněny před sexuálním zneužíváním, prostitucí a pornografií. Děti nesmí být sváděny nebo nuceny k jakékoli nezákonné sexuální nebo pornografické činnosti za účelem finančního obohacování.

Čl. 36: *Vykořisťování* - dítě má právo na ochranu před jakýmkoli formami vykořisťování.

Čl. 37: *Mučení a zbavení svobody* - mučení, kruté, nelidské a ponižující zacházení nebo trestání dětí se zakazuje. Zatčení, zadržení a uvěznění dítěte se provádí jen v krajním případě a jen po dobu nezbytně nutnou. S dítětem se musí zacházet jako s lidskou bytostí hodnou důstojnosti a je nutno brát ohled na potřeby jeho věku.

Úmluvou byl zdůrazněn význam dětství , kdy se z dítěte vyvíjí dospělý s jeho právy a nároky. Děti jsou naprosto rovnocennými subjekty práv.

"Děti musí být respektovány jako jedinci se svými vlastními právy, které nejsou majetkem ani objektem sloužícím k uspokojování potřeb jiného. Úmluva proto musí být pochopena jako krok vpřed v boji o rovnoprávnost dětí."²³

Především lidé, u kterých bychom se mohli domnívat, že ochrání práva dětí, to jsou učitelé a sociální pracovníci, jsou tak vyčerpaní prací a každodenní rutinou, že nezasupují dětská práva tak, jak by měli. Rodiče jsou unaveni stresem, prací, zabezpečováním rodiny, proto jim na děti nezbývá čas. Z těchto důvodů se o dětských právech mluví velmi málo.

²³ Hammarberg, T. Všeobecná práva dětí. In. Kovařík, J. a kol. Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2001, s. 29

"Naslouchejte svým dětem, třebaže jsou malé, protože na jejich tvářích můžete číst stopy úsměvu, který jim dali andělé. Když je držíte za ruku, nespěchejte na ně, jděte jejich tempem, protože vás chtějí vyléčit ze spěchu. Nedávejte jim dárky, ale darujte se jim vy sami."²⁴

2.2 Zákon o rodině

Zákon o rodině²⁵ nabyl účinnosti k 1.4.1964 a je rozdělen na čtyři části.

Část první Manželství (§ 1 - § 29) má 5 hlav, část druhá Vztahy mezi rodiči a dětmi (§ 30 - § 84) má 5 hlav, část třetí Výživné (§ 85 - § 103) má 6 hlav a část čtvrtá Závěrečné ustanovení (§ 104 - § 109)

"**Manželství** - je v právní úpravě chápáno jako trvalé životní společenství muže a ženy, pro něž se dobrovolně rozhodli a na jehož základě vznikají práva a povinnosti manželů."²⁶

"Hlavní účel manželství je založení rodiny a výchování dětí."²⁷

1. manželství vzniká pouze zákonem předepsaným způsobem, před příslušným orgánem pověřeným vést matriky, nebo před orgánem registrované církve nebo náboženské společnosti

2. je to právní vztah, který může vzniknout jen mezi mužem a ženou, zde je nutné rozlišit soužití muže a ženy - vztah druh a družka, a registrované partnerství osob téhož pohlaví

3. je zachován princip monogamie, vyplývající z evropských křesťanských a kulturních tradic

4." je to rovnoprávný vztah mezi mužem a ženou"²⁸

5. je svobodným a dobrovolně uzavřeným životním společenstvím, tzn. nikdo si nemůže vynutit uzavření manželství

²⁴ Votavová, J. a kol. Mami, tati, znáš má práva? Praha, 2008.

²⁵ zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině a právní předpisy, které se k němu vztahují, Úplné znění vyplývající z pozdějších právních předpisů, zejména ze zákona č. 91/1998 Sb., účinného od 1. srpna 1998

²⁶ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

²⁷ zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 1 odst. 2

²⁸ zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 18 odst.1

6. manželství vzniká a zaniká jen zákonem předepsaným způsobem, vzniká za účasti státního orgánu nebo církve a zaniká z rozhodnutí soudu

"Neplatné manželství chápe zákon o rodině jako manželství, které vzniklo, má právní následky, a to až do doby, dokud je soud neprohlásí za neplatné. Dojde-li k prohlášení manželství za neplatné, pohlíží se na ně jako na neuzavřené."²⁹

Jedná se o neplatné manželství v těchto případech: jiné manželství, příbuzenství, nedostatečný věk, duševní choroba, vada právního úkonu.

Problematika práv dětí je obsažena v **části druhé Vztahy mezi rodiči a dětmi**, je to nejvýznamnější část rodinného práva.

Můžeme říct, že vztah mezi rodiči a dětmi je do určité míry jen soukromá záležitost rodičů. Dítě je však subjekt tohoto vztahu a proto je možná intervence státních orgánů, které poskytují dítěti ochranu a to i před svými rodiči podle § 41 -50.³⁰

Dále se jedná o nezletilé děti a právní vztah vzniká dnem narození, tj. nezávisle na lidské vůli. Důležité je rovné postavení dětí, které se narodily v manželství i mimo manželství. Oběma rodičům náleží stejná práva a povinnosti, které nemohou přenést na třetí osobu ani s nimi jiným způsobem disponovat. Ledaže by dali souhlas k osvojení dítěte. O tom musí rozhodnout soud.

Nezletilé dítě má právní nárok na zabezpečení řádné výchovy a všestranného rozvoje. Pokud rodiče nesplňují tyto podmínky, zodpovědnost přebírá stát formou náhradního výchovného prostředí - v náhradní rodině nebo ústavní výchovou.

"Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou vztahy dlouhodobé. V zásadě vztah mezi rodiči a dětmi (s výjimkou osvojení) zaniká teprve smrtí jednoho ze subjektů. Dosažením zletilosti se mění pouze obsah tohoto právního vztahu, neboť zanikají práva a povinnosti, která má rodič pouze vůči nezletilému dítěti /rodičovská zodpovědnost/."³¹

²⁹ zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 17 odst. 1

³⁰ zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 41-50

³¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z., České rodinné právo. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 165

Vztahy mezi rodiči a dětmi

Hlava první § 31 odst. 1 uvádí , že Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností - při péči o dítě, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj

- zastupování nezletilého dítěte
- správa jeho jmění

§ 31 odst. 2 uvádí, že rodiče jsou povinni dítě chránit a mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

§ 31 odst. 4 říká, že dítě , které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Je dále povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny.

§ 32 Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče, kteří mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem

Vyživovací povinnost

Třetí část Zákona o rodině³² pojednává o **vyživovací povinnosti**.

Tato vzniká jen mezi příbuznými v řadě přímé a je stanovena oběma rodičům bez ohledu na to, zda jsou manžely či nikoli. Vzniká ze zákona a pokud se rodiče nedohodnou na výši výživného, učiní tak soud. Při stanovení výživného soudní cestou se přihlíží na to, který z rodičů o dítě osobně pečuje.

Hlava první § 85 ods.1 Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou schopny se živit.

§ 85 odst. 2 Oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností a majetkových poměrů. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů .

Vyživovací povinnost dětí vůči svým rodičům dále vzniká:

- pokud jsou rodiče odkázáni na výživu - pokud rodiče nemají dostatečný zdroj příjmů a tím pádem nemohou uspokojovat své potřeby

³² zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

- pokud je dítě schopno se samostatně uživit - zpravidla jde o zletilé,

o tomto pojednává: § 87 odst. 1 Děti, které jsou schopny se samostatně živit, jsou povinny zajistit svým rodičům slušnou výživu, jestliže toho potřebují. A § 87 odst. 2 Každé dítě plní tuto vyživovací povinnost takovým dílem, jaký odpovídá poměru jeho schopnostem, možnostem a majetkových poměrů k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům ostatních dětí.

- pokud je to v souladu s dobrými mravy - musí se vzít v úvahu další skutečnosti např. rodič opustil rodinu, neplnil vyživovací povinnost vůči dětem, byl odsouzen pro trestný čin....

Rozsah vyživovací povinnosti je dán kritériem "slušné výživy". Musí zde být zohledněn zdravotní stav, věk, uspokojení osobních potřeb, bydlení.....

Zaniká: smrtí oprávněného nebo povinného, vyživovaný získá př. invalidní důchod, který pokryje jeho potřeby, nebo uzavře nové manželství, nebo dítě ztratí možnost výživné poskytovat.

Prameny rodinného práva:

- Listina základních práv a svobod³³ - zde se zaručuje zvláštní ochrana dětí a mladistvých, zvláštní péče ženě v těhotenství. Dále je kladen důraz na rovnoprávnost dětí narozených v manželství a mimo ně. Péče o dítě a jejich výchova je právem rodičů. A těm rodičům, kteří se starají o děti, je přiznána pomoc státu. Avšak práva rodičů lze omezit a děti odejmout i proti vůli jejich rodičů na základě rozhodnutí soudu.
 - Úmluva o právech dítěte z roku 1989³⁴
 - Zákon o pěstounské péči³⁵ (nabyt účinnosti 1.6.1973)
 - Občanský zákoník³⁶
- a další

³³ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění platných právních předpisů

³⁴ viz kapitola Úmluva o právech dítěte

³⁵ Zákon č.50/1973 Sb., zákon o pěstounské péči

³⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

2.3 Trestní zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb., **trestní zákoník**³⁷ (dále již jen T.Z.) nastupuje jako represivní řešení porušení práv člověka. V mé práci se zabývám částí, která se týká dětí. Jak jsem již dříve uvedla, je dítě chráněno hlavně Úmluvou o právech dítěte, Listinou základních lidských práv a svobod, Zákonem o rodině a represivně Trestním zákoníkem, který řeší porušení práv výše uvedených právních norem, tedy práv dítěte.

Nyní se krátce zmíním o ochraně práv dětí trestním zákoníkem. Nejprve bych citovala § 126 trestního zákoníku: "Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud tento zákon nestanoví jinak." Tímto trestní zákoník stanoví pro zákon výslovně, kdo se dítětem rozumí.

Nyní bych uvedla výčet trestných činů, které přímo ochraňují dětská práva a na závěr zvýrazním trestné činy, jejichž cíl je právě zaměřen pouze na ochranu práv dětí.

Hlava I - Trestné činy proti životu a zdraví

Vražda § 140/1,2,3c T.Z.

Zabití § 141/1,2c T.Z.

Vražda novorozeného dítěte matkou. § 142 T.Z. - tímto trestným činem je chráněno dítě při porodu či bezprostředně po něm.

Účast na sebevraždě § 144/1,2,3 T.Z.

Těžké ublížení na zdraví § 145/1,2c T.Z.

Ublížení na zdraví § 146/1,2c T.Z.

Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky § 146a/1,4c T.Z.

Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení § 149/1,3b T.Z.

Nedovolené přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy §159/1,2a T.Z.

Nedovolené přerušení těhotenství se souhlasem těhotné ženy §160/1,2a T.Z.

Pomoc těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství § 161/1,2a T.Z.

Svádění těhotné ženy k umělému přerušení těhotenství § 162/1,2a T.Z.

³⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Neoprávněné odebrání tkání a orgánů § 164/1,2,3a,4a T.Z.

Odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu § 166/1,2,3c,4c T.Z.

Hlava II - Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

Obchodování s lidmi § 168/1 T.Z.

Svěření dítěte do moci jiného § 169 T.Z.

Braní rukojmí § 174/1,2b T.Z.

Hlava III - Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

Znásilnění § 185/1,2b,3a T.Z.

Sexuální nátlak § 186/1,2,3a,5a T.Z.

Pohlavní zneužití § 187/1,2 T.Z.

Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí § 190 T.Z.

Šíření pornografie § 191/1,2 T.Z.

Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií § 192 T.Z.

Zneužití dítěte k výrobě pornografie § 193 T.Z.

Hlava IV - Trestné činy proti rodině a dětem

Opuštění dítěte nebo svěřené osoby § 195 T.Z.

Zanedbání povinné výživy § 196 T.Z.

Týrání svěřené osoby § 198 T.Z.

Týrání osoby žijící ve společném obydlí § 199 T.Z.

Únos dítěte a osoby postižené duševní poruchou § 200 T.Z.

Ohrožování mravní výchovy mládeže § 201 T.Z.

Svádění k pohlavnímu styku § 202 T.Z.

Podání alkoholu dítěti § 204 T.Z.

Hlava VII - Trestné činy obecně nebezpečné

Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy § 283/1,2d,3d T.Z.

Šíření toxikomanie § 287/1,2b T.Z.

Výroba a jiné nakládání s látkami s hormonálním účinkem § 288/1,2b,c,3c T.Z.

Hlava X - Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných

Nebezpečné vyhrožování § 353/1,2b T.Z.

Nebezpečné pronásledování § 354/1,2a T.Z.

Hlava XIII - Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy

Genocidium § 400/1c T.Z.

Válečná krutost 412/1,2a T.Z.

Perzekuce obyvatelstva § 413/1,2e T.Z.

Zde jsem uvedla výčet trestných činů, v nichž je řešeno porušení práv dítěte, kdy jejich porušení se přímo zmiňuje v daných s paragrafech s odkazem k výši trestu, v ostatních případech je porušení práv dítěte považováno za přitěžující okolnost, jak uvádí § 42 písm. h,j T.Z.

Pro moji práci s ohledem na téma jsou nejdůležitější trestné činy uvedené ve Hlavě IV T.Z., tedy trestné činy proti rodině a dětem, obzvláště trestný čin Týrání svěřené osoby § 198 T.Z.

2.4 Sociálně-právní ochrana dítěte

Velice důležité bylo období první republiky, kdy se sociálně-právní ochrana začala rozvíjet. Můžeme tedy říct, že má v České republice dlouholetou tradici.

Sociálně-právní ochrana dětí je v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí³⁸ (dále jen zákon o SPOD) definována jako působnost orgánů, které sociálně-právní ochranu vykonávají. Činnost těchto orgánů je však propojena s hmotně-právní úpravou ochrany dětí, která je obsažena v zákoně o rodině, v trestních předpisech a dalších právních předpisech.

³⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů

Hlavní principy:

- přední hledisko sociálně-právní ochrany dětí je chránění prospěchu, zájmu a blaha dětí
- poskytuje se všem dětem bez rozdílu - neexistuje diskriminace podle rasy, jazyka, náboženství, politického smýšlení, barvy pleti, národnostního, etnického nebo sociálního původu
- poskytuje se bezplatně
- poskytuje se všem dětem, které jsou mladší 18 let
- za ochranu dětí je odpovědný stát, má je chránit před duševním a tělesným násilím, chránit jejich zdravý vývoj z hlediska fyzické, psychické i mravní stránky
- důležité pravidlo je preventivní působení na rodiny, které to potřebují
- ochrana dětí, které se ocitly v patologickém prostředí, snížit důsledky sociálně patogenních vlivů
- pokud děti nemají vhodné rodinné prostředí, mají nárok na zvláštní ochranu a pomoc v podobě náhradní výchovy
- je nutno brát ohled na původ dítěte (etnický, náboženský, kulturní)
- sledování ústavní nebo ochranné výchovy - sledování dodržování práv dětí, rozvoj duševních a fyzických schopností, vývoj vztahů s rodiči
- sanace rodiny
- v případě osvojení dítěte do ciziny je nezbytné respektovat princip subsidiarity

Orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) jsou: obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu.

Zákon o SPOD ukládá nejvíc povinností v ochraně dětí obecním úřadům, protože ty můžou bezprostředně sledovat ochranu práv dětí.

Zákon o SPOD dále dává možnost, aby nestátní organizace a subjekty mohly plnit některé pomocné úkoly ve prospěch právní ochrany dětí. Jsou to nadace, občanská sdružení, církve, právnické a fyzické osoby. Tyto činnosti jsou vymezeny v § 48.

Je vymezen okruh dětí, kterých se zákon o SPOD týká nejvíce.

"Jsou to zejména děti:

a) jejichž rodiče - zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti

b) které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřením dítěte do její výchovy

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladších 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití

d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte

e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu

f) které jsou na základě žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umístovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců

g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami

h) které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu."³⁹

Výkon této práce je velmi složitý. Týká se složitých životních situací dětí, pracovníci musí proniknout do rodiny, zasáhnout a pomoci řešit problémy.

Zákon o SPOD mimo jiné upravuje i oprávnění každé osoby upozornit na situace, kdy došlo k porušení nebo zneužití rodičovské odpovědnosti. Je to velmi důležité pro zjištění porušení dětských práv a nelze to chápat jako porušení práv rodičů v péči o dítě. Jde

³⁹ Novotná, V., Fejt, V., Sociálně-právní ochrana dětí. 1. vyd. Praha: Univerzita J.A.Komenského, 2009.

zejména o děti, které se s ohledem na nízký věk nemohou bránit. Je také upravena povinnost mlčenlivosti pracovníků OSPOD o jednotlivých případech.

Na orgány OSPOD se také mohou obracet se žádostí o pomoc rodiče, kteří jsou odpovědní za výchovu dětí. A ty jsou povinny jim poskytnout pomoc. Většinou se jedná o problémy v mezilidských vztazích, výchovné problémy s dětmi, řešení sociálních věcí. Velmi důležité je zprostředkování pomoci, sepsání různých návrhů, pomoc při řešení hmotné situace rodiny a další poradenství.

Mezi preventivní činnost patří: vyhledávání ohrožených dětí, působení na rodiče, jednání s rodiči o odstranění nedostatků ve výchově dětí, sledování problémových dětí, pomoc rodičům při řešení výchovných problémů, poskytnutí poradenství při výchově a péči o zdravotně postižené dítě.

3 SYNDROM CAN

Problematika CAN se v poslední době začíná dostávat do povědomí široké veřejnosti.

Násilí na dětech není možno nijak ospravedlnit, je neomluvitelné, protože je tragédií na samém začátku života. Dětem vezme veškerou radost z dětství, způsobí jim bolest a trauma na celý zbytek života.

Agrese vůči dítěti, v jeho rodině je selháním tisíciletého vývoje po stránce biologické, emoční i etické.

V přírodě je to zařízeno tak, že mláďata jsou odkázána na svoje prostředí a na svoje rodiče. Pokud jim toto prostředí nebo rodiče ubližují, děti se nedovedou bránit a na rozdíl od nás dospělých nemají na výběr. Pokud dítě trpí, nenajde si samo novou rodinu, neodstěhuje se. Ani nedokáže samo posoudit, že to, co se mu děje, je správné a odpovídající. Všechny děti věří, že to s nimi rodiče myslí dobře a to, co se jim děje špatného, je normální. Nedokáží posoudit jaké chování je vlastně v normě, protože se s ničím jiným nesetkaly.

Oběťmi tělesného násilí se děti stávaly od nepaměti. Po dlouhou dobu byly považovány za majetek dospělých, kteří s nimi mohli nakládat podle sebe.

19. století přineslo zjištění, že některé děti jsou vystaveny soustavnému tělesnému týrání a hrubému zacházení ze strany svých blízkých.

V roce 1946 John Caffey publikoval práci o zlomeninách a hematomech, kterým přisuzoval nenáhodný traumatický původ.

Pediatr Henry Kemp v roce 1961 zavedl pojem "battered child"(bité dítě). Postupně se přidávaly další příznaky spojené se sexuálním zneužíváním (sexual abuse) a zanedbáváním (neglect).

Profesor Ringel byl první kdo, poukázal na závažnost týrání u nás. Výsledkem byla povinnost pro zdravotnické pracovníky hlásit fyzické i psychické týrání dítěte i v případě pouhého podezření.

"Od prvních chvil svého života vyhledává dítě bezpečí a ochranu před nepříznivými vlivy vnějšího prostředí a vlastní bezmocností. Pláč, křik, nekoordinované pohyby končetin jsou signály, kterými se dítě domáhá pozornosti a péče nejbližší osoby, kterou je obvykle matka."⁴⁰

"Svět týraného dítěte je světem plným bolesti z opakujícího se zklamání a strachu z ohrožení. Tento svět je však jediný, který dítě má."⁴¹

Je proto na nás všech, abychom nezklamali důvěru, se kterou se děti rodí na svět.

3.1 Charakteristika syndromu CAN

"Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozují tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt."⁴²

"Child Abuse and Neglect - CAN - Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Lze definovat jako soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu, vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Je výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte."⁴³

V současné době je relativně vysoký nárůst výskytu syndromu CAN, je to dáno především zvyšující se agresivitou v chování dospělých.

Pro syndrom CAN je charakteristické, že se jedná o opakované fyzické nebo psychické týrání dítěte, také neposkytování adekvátní péče, neuspokojování nutných potřeb dítěte. Pokud se včas zasáhne a dítě je odňato z patologického prostředí (je dáno do ústavní péče), tento syndrom již není přítomen. Nicméně se nadále vyskytují následky předchozího působení - poruchy chování dítěte (př. plachost, absence základních hygienických a sociál-

⁴⁰ Pöthe, P., Dítě v ohrožení. Praha: Nakladatelství G+G, 1999, s. 39.

⁴¹ Pöthe, P., Dítě v ohrožení. Praha: Nakladatelství G+G, 1999, s. 39.

⁴² Dunovský, J., Dytrych, Z., a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: Grada Publishing a.s., 1995, s. 24.

⁴³ Hanušová, J., Násilí na dětech-syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. s.6.

ních návyků, agresivita, poruchy spánku, sebevražedné sklony) Dítě se musí adaptovat na nové, nezávadné prostředí.

"Nelze však v mladém věku dítěte zcela věrohodně vyjádřit, zdali prožité negativní zkušenosti nepoznamenají jeho osobnostní vývoj a nebudou vést k disharmonické osobnosti v dospělosti. Je to vysoce individuální."⁴⁴

Kde vůbec začíná tělesné a psychické týrání?

Většina dětí dostane během svého života "pár za vyučenou". Předpokladem je, že způsobená tělesná bolest se v mysli dítěte propojí s nežádoucím jednáním. A tato vzpomínka bude sloužit jako brzda k dalšímu nežádoucímu chování.

Pokud ani tělesný trest nepomůže, máme dvě možnosti: zamyslet se nad způsobem výchovy, hledat další řešení, jiné výchovné postupy nebo začít stupňovat frekvenci a sílu trestání. Kam však až musíme zajít, abychom dosáhli požadovaného výsledku?

Může každý rozpoznat hranici mezi trestem a tělesným týráním?

Neustálé tělesné trestání se postupně mění v tělesné týrání. Potom je již krůček k tomu, aby dítě začalo sloužit jako ventil psychického napětí rodičů. Toto se děje u psychicky nevyrovnaných a neurotických jedinců, kteří trpí nějakou formou úzkostné nebo depresivní poruchy. Dítě se potom ocitá v roli obětního beránka, který slouží k vybití zlosti. A nemá možnost se bránit. Psychické týrání je velmi těžko prokazatelné.

Nezanechává žádné stopy, prokazatelné jsou pouze změny v psychice dítěte, depresivní a úzkostné poruchy, ty se odvozují od neustálého tlaku a ubližování v rodině. Mezi psychické týrání patří nevsímání, ponižování, výsměch, urážky, opovrhování nebo úmyslné zastrašování. Následky přetrvávají dlouho, mezi ně patří: pocit méněcennosti, sebedůvěry, sebejistoty. Dítě si neváží samo sebe.

"Jedním z nejtragičtějších vyústění psychického týrání je sebevražda dítěte. Téma sebevražd je však problém, o kterém se běžně nemluví. A přece, kolik je těch z nás, koho někdy nenapadlo, že by bylo lepší, kdyby se byl nenarodil nebo kdyby to všechno skončil."⁴⁵

⁴⁴ Slaný, J., Syndrom CAN, syndrom týraného dítěte. Ostrava: Ostravská univerzita a Zdravotně sociální fakulta, 2008, s. 83

⁴⁵ Pöthe, P., Dítě v ohrožení. Praha: Nakladatelství G+G, 1999, s. 46.

Stát je povinen zajistit dítěti právo na řádný psychický a fyzický vývoj, pokud je to nutné, používá i donucovací prostředky. Zde nachází legislativní podporu ve výše zmiňovaných právních předpisech:

1. Úmluva o právech dítěte
2. Zákon o rodině
3. Trestní zákon
4. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Tato problematika je velice složitá a rozsáhlá, a bude i nadále předmětem dalšího zkoumání.

3.2 Formy syndromu CAN

Nejčastější formy násilí jsou:

- A) Tělesné týrání
- B) Psychické násilí
- C) Sexuální násilí
- D) Systémové násilí
- E) Zanedbávání
- F) Další násilí

A)"Tělesné týrání - bylo prokázáno jako první týrání svěřené osoby, je to nejčastější projev agrese dospělých vůči dětem.

- je definováno jako tělesné ublížení dítěti anebo nezabránění ublížení či utrpení dítěti, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo mu vědomě nebylo zabráněno."⁴⁶

Můžeme rozdělit tělesné týrání aktivní povahy a pasivní povahy.

⁴⁶ Hanušová, J., Násilí na dětech-syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. s.7.

Mezi tělesné týrání aktivní povahy patří všechno násilí na dětech. Je to bití, kopání, popálení, opaření, štípání, kousání, vytrhávání vlasů, škracení, dušení, svazování, bodání, odnímání spánku a jídla a v neposlední řadě i záměrné vystavování opakovaným lékařským vyšetřením.

Mezi specifické identifikační známky týrání patří:

- mnohočetné modřiny různého stáří, rány a škrábance na neobvyklých místech, malé lysinky po vytrhaných vlasech, natržený boltec ušní, opakované a neléčené zlomeniny, vyražený nebo ulomený zub, popáleniny, otřes mozku a míchy, mnohočetná vnitřní poranění, bodová popálení od cigaret, atd.

Mezi nespecifické identifikační známky týrání patří:

- zvýšená úzkostnost a strach, obranné reakce, snížené sebehodnocení, ztráta kamarádů a sociální izolace, zhoršení prospěchu, záškoláctví, útky z domova, neochota před návratem domů, konzumace tabáku, alkoholu a drog, agresivní chování a výbuchy hněvu, obtíže v sociální komunikaci, atd.

Právě nespecifické identifikační známky v chování dítěte jsou velice důležité, podle nich může zkušený pozorovatel odhalit týrání. Provázejí všechny formy násilí na dětech, jsou upozorněním na chování dospělých.

"Identifikační známky můžeme rozpoznat u dětí, které se staly obětí dlouhodobé

a opakované agrese nebo krutého jednorázového ataku násilí. Agresorem bývá nejčastěji osoba dítěti velmi blízká, a proto je třeba komunikovat s dítětem i jeho rodinou velmi citlivě, abychom zabránili rozvoji systémového násilí a sekundární viktimizace dítěte."⁴⁷

Mezi tělesné týrání pasivní povahy patří nedostatečné uspokojování základních tělesných potřeb dětí. Sem patří nedostatečná zdravotní péče, nedostatek ve vzdělání a výchově, nedostatečné přístřeší a ošacení a nejzávažnější nedostatečná výživa (př. nedostatek některých životu potřebných vitamínů).

⁴⁷ Vaníčková, E., Tělesné tresty dětí, definice-popis-následky. Praha:Grada Publishing a.s., 2004,s.42

"Tělesné týrání pasivní povahy se vyznačuje nedostatečným uspokojením alespoň nejdůležitějších tělesných potřeb dětí, a to i v návaznosti na psychické a sociální potřeby."⁴⁸

B) Psychické násilí

"Zahrnuje takové chování dospělé osoby, které má negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Může mít podobu verbálních útoků na sebevědomí dítěte, opakovaného ponižování dítěte či jeho zavrhování. Vystavování dítěte násilí, násilná izolace, omezování dítěte, vyvolání situace, kdy dítě má pocit strachu nebo kdy je vystaveno dlouhodobé životní nejistotě způsobuje dítěti citové ublížení. Nepřiměřené ambice dospělých členů rodiny, dysfunkce rodiny vede často ke stálým útokům na dítě. Psychickým násilím je také situace, kdy rodiče či vychovatelé mají tendenci udržovat rovnováhu své osobnosti na úkor dítěte."⁴⁹

Můžeme zde mluvit i o složce emoční, která je s tímto násilím spjata.

Na rozdíl od tělesného týrání je velice obtížně prokazatelné, je méně často diagnostikováno a proto se s ním neseťkáváme často.

Duševní týrání může mít aktivní děj, kdy je dítě ponižováno, zesměšňováno, nadáváno, odmítáno a zavrhováno.

Pasivní složka je v podstatě to, kdy po psychické a emoční stránce se neděje něco, co by se mělo dít. V této situaci děti pocítují nelásku, nezájem, nevšímavost, nedostatek pozornosti a izolaci.

Klasické případy duševního týrání jsou rozvody a přetahování se o děti.

Mezi další případy patří ambiciózní rodiče, kteří mají vysoké nároky na školní výkony svých dětí. Děti jsou emočně vydírány slovy "děláš nám jen ostudu" nebo jsou na ně naloženy nepřiměřené požadavky, které nejsou schopny zvládnout. Následují výprasky, zákazy chození ven, zákazy dívání na televizi.

Zde jde ruku v ruce psychické násilí a tělesné týrání.

⁴⁸ Špeciánová, Š., Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. 1. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 20-21

⁴⁹ Vaníčková, E., Interpersonální násilí na dětech. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2009.

V současné době se rozmohla tzv. dvoukariérová manželství, oba rodiče jsou pracovníčně velice vytíženi a na děti jim nezbývá čas. Děti si začínou všimnout až když nastane nějaký problém.

"Z jejich strany to je nahrazeno výrokem, že dělají vše pro rodinu, rodina je zabezpečena, leč opak je pravdou - tato finanční stránka nikdy dítěti nenahradí autenticky přítomného rodiče doma. To nejcennější na světě je ale právě náš čas, a proto právě ten bychom měli a musíme věnovat těm, které milujeme a na kterých nám záleží."⁵⁰

Patří sem i permanentní srovnávání se sourozencem, který je vždy úspěšnější, chytřejší a lepší.

Jako nejdůležitější nespécifické známky jsou: vztek, agrese, smutek, apatie, podceňování se, poruchy chování, lhaní, vymýšlení si, nerozhodnost, plačtivost, zvýšená lítostivost, úzkost, strach, deprese, dále psychomotorické obtíže - bolesti hlavy, břicha, ekzémy a zvýšená teplota.

C) Sexuální násilí

- "je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče nebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba."⁵¹

Sexuální zneužívání dětí je označeno jako Child Sexual Abuse (CSA). Postupně se vyčlenilo na konci 20. století.

Dělí se na bezdotykové a dotykové.

Do bezdotykového (bezkontaktního) sexuálního násilí můžeme zahrnout: verbální sexuální návrhy, exhibicionismus (obnažování se), voyerismus (sexuální vzrušení při pozorování nahého dítěte), obscénní telefonické rozhovory, harassment (znepokojování, znepokojování). Zde tedy nedochází k žádnému tělesnému kontaktu.

⁵⁰ Slaný, J., Syndrom CAN, syndrom týraného dítěte. Ostrava: Ostravská univerzita a Zdravotně sociální fakulta, 2008, s. 25

⁵¹ Vaníčková, E., Interpersonální násilí na dětech. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2009

Dotykové (kontaktní) sexuální násilí je takové jednání, kdy dochází k pohlavnímu kontaktu, dále dotýkání se, mazlení (i přes oblečení), laskání, pohlavnímu styku orálnímu nebo análnímu. Patří sem incest, znásilnění, sexuální útok, obtěžování, pedofilní obtěžování, sexuální turistika a skupinové zneužívání, dětská pornografie a prostituce.

"Kontaktní zneužívání má tři stupně intenzity:

1. stupeň - polibky, doteky na sekundárních pohlavních znacích
2. stupeň - tzv. francouzské polibky, digitální manipulace s pohlavními orgány
3. "stupeň - všechny formy a způsoby pohlavního styku."⁵²

Mezi specifické identifikační známky v chování dítěte patří:

- agresivní chování, noční běsy, ulpívající chování, obtíže s odloučením, náhlá prudká změna chování, excesivní rozrušení, poruchy osobnosti, ztráta důvěry vůči dospělým, deprese, pocit hanby, viny.

Jako nespecifické tělesné identifikační známky v chování dítěte jsou označeny:

- bolesti břicha, bolestivé vyprazdňování, poševní nebo anální krvácení, záněty močové roury, poruchy příjmu potravy, pomočování, pokálení...

Mezi nejtěžší formu CSA patří Komerční sexuální zneužívání dětí. Je označováno jako Sexual Exploitation of Children CSEC. Zde jde o vážné poškození vývoje dítěte až do dospělosti.

CSEC je obecně definováno jako "každé užití dětí pro sexuální účely za finanční či jinou odměnu."⁵³

Jsou popsány tři hlavní formy komerčního sexuálního zneužívání dětí:

1. Sexuální turistika či mobilita dětí a žen - je to určitá transakce, kdy je předáno dítě jednou osobou nebo skupinou osob jiné osobě nebo skupině osob za úplatu. Pro všechny děti to znamená nezměrné utrpení a těžkou újmu na zdraví a zničený celý život. V českém právním řádu o tom pojednává § 246 trestního zákona.

⁵² Vaníčková, E. Interpersonální násilí na dětech. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2009

⁵³ Dunovský, J., a kol. Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada Publishing a.s., 2005. s. 21

2. "Dětská prostituce - představuje využívání dětí při sexuálních aktivitách za úplatu nebo za poskytnutí jiného plnění."⁵⁴
3. Dětská pornografie - sem patří jakékoli zobrazování dítěte, které se účastní sexuální aktivity a jejich rozšiřování. Je často spojována s pedofilií a s prostitucí. Rozvojem technologie a internetu v poslední době pornografie dramaticky stoupla, stejně tak její filmování a zobrazení na videu.

D) "Systémové násilí (druhotné ponižování) je působeno tím systémem, který byl založen pro pomoc a ochranu dětí a jejich rodin."⁵⁵

Můžeme je také označit jako sekundární viktimizace. Tzn. po prvním ublížení dítěti následuje týrání těmi, kdo by měli dítě ochránit a zamezit dalším negativním vlivům.

Patří sem:

- dítěti je odepřeno právo být slyšen, je upřeno právo na informace, je odděleno neprávem od svých rodičů, je mu způsobeno trauma necitlivými nebo zbytečnými lékařskými prohlídkami, zanedbání a špatná péče ve školách, nebo v dalších zařízeních, nedostatečné služby zřízené na pomoc týranému dítěti

Musíme si uvědomit, že svět dětí je jiný než ten náš - dospělý, děti mají jiný pohled na věci kolem sebe, obzvlášť na ty nejbližší. Proto bychom měli přihlídnout k názoru a přání dítěte a chránit jeho práva.

E) Zanedbávání

Zanedbávaným dítětem se myslí dítě, které je vážně ohroženo nedostatkem podnětů, které jsou důležité k zdravému a psychickému vývoji.

I zde můžeme hovořit o několika typech zanedbávání, a to o tělesném, citovém a psychickém zanedbávání a zanedbávání v oblasti výchovy a vzdělání - tedy mravní.

Tělesným zanedbáváním je myšleno neuspokojování tělesných potřeb dítěte, neposkytování přiměřené výživy, oblečení přístřeší, zdravotní péče, neposkytnutí ochrany před nemocemi a úrazy.

⁵⁴ Dunovský, J., a kol. Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada Publishing a.s., 2005. s. 22

⁵⁵ Vaníčková, E., a kol. Násilí v rodině. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1995.

Citovým zanedbáváním je chápáno neuspokojení citových potřeb dítěte, neposkytování náklonnosti a lásky, vyvolávání pocitu, kdy má dítě neustále strach, kdy je vystaveno dlouhodobé životní nejistotě, násilná izolace.

"Zanedbáváním výchovy a vzdělání se myslí neposkytnout dítěti možnost, aby dosáhlo naplnění svého plného vzdělanostního potenciálu, a to např. neustálou absencí ve škole, dětskou prací v domácnosti i mimo ni."⁵⁶

Dítěti nejsou poskytnuty dostatečné podmínky pro rozvoj svých schopností a dovedností, je zanedbána i mravní výchova. Jsou opomenuty duchovní potřeby, dítě nezná hierarchii životních hodnot, nedisponuje rodinnou pamětí.

Jako nespecifické identifikační známky můžu uvést:

- poruchy růstu a vývoje, agresivní nebo násilné chování, nepřítomnost vitamínů a hlavních živin, sociálně patologické chování, náhradní emocionální vazby, nedostatečná kultivovanost, zvýšená úmrtnost a nemocnost, pasivita a uzavřenost do svého světa, retardace a nerovnoměrný psychomotorický vývoj, lhostejnost, absence kulturních i morálních norem

"Ve skutečnosti však pojem zanedbávaného dítěte splývá s pojmem dítěte deprivovaného, či, lépe řečeno, vystaveného nebezpečí psychické deprivace, jestliže by jeho životní situace, v níž se ocitá, nebyla náležitě řešena."⁵⁷

Pokud nejsou naplněny základní psychické a emocionální potřeby v dětství, pak se tedy vyvíjí deprivace. Je to touha po lásce, pozornosti a citu.

Děti se potom utíkají k závislosti na alkoholu, na drogách nebo sexuálních aktivitách. V dospělosti mají problémy s manželstvím, špatně se přizpůsobují kolektivu a přátelství.

Ve většině případu pochází tyto děti z rodin s nízkou socioekonomickou a kulturní úrovní.

V dnešní době však přibývá zanedbávání dětí z rodin, které mají vyšší životní i kulturní úroveň. Rodiče mají často takové zaměstnání, které je vyčerpává, a pak se nemůžou, ani nechtějí, správně postarat o dítě.

⁵⁶ Vaníčková, E., a kol. Násilí v rodině. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1995, s.45

⁵⁷Dunovský, J., Dytrych, Z., Matejček, Z., a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: Grada Publishing a.s., 1995.

Mezi týrající rodiče lze zahrnout alkoholiky, narkomany, dále rodiče kteří jsou citově nezralí a nevyspělí, rodiče trpícími duševními nemocemi či poruchami, rodiče s mentální retardací, s invaliditou. Ohrožené jsou i děti některých etnických skupin obyvatelstva a některých náboženských sekt. Zde se spíše jedná o uzavřenost, sociální izolaci nebo absenci slušných návyků a základních hygienických návyků.

Praxe nám ukazuje, že většina týrajících rodičů byla týrána ve svém dětství.

F) Další násilí

Rychlost technologického postupu otevřela cestu k novému druhu násilí - online násilí.

Online násilí zahrnuje:

- Happy slapping - to je nový druh šikany, kdy děti natáčí nebo fotí fyzické napadení za cílem zachycení co nejponižujícího postavení napadeného, poté vše zveřejní na internetu.
- Cyber bullying - kyberšikana, jedná se o zneužití e-mailu nebo mobilního telefonu za účelem zesměšnit, urážet. Je mnohem nebezpečnější než šikana, protože internet poskytuje anonymitu, umožňuje pocit bezpečí a dodává záškodníkům sílu.
- Spam - nevyžádané zprávy.
- Phishing - způsob ukradení citlivých dat.
- Cyber grooming - zde je manipulováno s uživateli internetu: vzbuzování důvěry, vyvolání emoční závislosti, osobní setkání, podplácení, sexuální obtěžování.

"Tuto manipulaci na Internetu využívají často osoby se sexuální orientací na děti."⁵⁸

- Spoofing - falešné SMS zprávy se znemožněnou identifikací
- Flaming - urážky, nadávky, vyhrožování v diskusních fórech

⁵⁸ Vaníčková, E. Interpersonální násilí na dětech. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2009, s. 36

3.3 Prevence syndromu CAN

"Cílem prevence je předejít vzniku traumatizace dítěte, zabránit jejímu pokračování a zabránit rozvoji dlouhodobých zdravotních, sociálních a psychologických následků na zdraví dítěte."⁵⁹

V literatuře se nejčastěji setkáváme s rozdělením na primární, sekundární, terciální a kvartální prevenci.

Primární prevence

Bere si za cíl dodržování práv dětí a povinnosti rodičů, snížení výskytu a vzniku poškození dětí.

Je zaměřena na podporu zdravého vývoje dítěte, vytvoření optimálních podmínek. Bojuje proti rizikům vedoucím ke vzniku poškození dětí.

Můžeme ji rozdělit na čtyři základní druhy:

1. Zaměřené působení na širokou veřejnost

Veřejnost je společnost, která zahrnuje všechny vrstvy obyvatelstva. Úkolem je působit na tuto společnost tak, aby lépe vnímala zájmy a potřeby dětí, aby se snížilo násilí na těch nejslabších, na dětech. Velkou úlohu zde hraje tisk, sdělovací prostředky, církve, školní instituce, organizace dětí a mládeže, všechny vyhlášky, směrnice a pokyny, které se zabývají dětmi.

2. Zaměřené působení na rodiče a jiné vychovatele

Je kladen důraz na rodičovskou odpovědnost a odpovědnost pedagogů. Patří sem informace o právech dítěte, o zabezpečení přiměřené péče odpovídající věku dítěte, poučení o správné stravě, informace o zneužívání nebezpečí alkoholu, drog a v neposlední řadě i volbě vhodných výchovných metod podle schopností dítěte. Je to cílené zaměření na rodinu, na vychovatele, aby hned v počátku rozpoznali, co je špatně, a zabránili tak sekundární prevenci.

⁵⁹ Pöthe, P., Dítě v ohrožení. Praha: Nakladatelství G+G, 1999, s. 106.

3. Zaměřené působení na odborné pracovníky, výchovu pedagogů a lékařů

Je nutno zabezpečit odbornou výuku pro tuto skupinu lidí, aby dokázala rozpoznat hranici pro psychickou, emoční a fyzickou zátěž dětí a naučila se znát rizika poškození zdraví dítěte.

4. Výchova dětí a mládeže

Je nutností seznámit děti a mládež ve školách se sexuální výchovou a výchovou k rodičovství, s nebezpečím alkoholu a drog. Naučit mládež jak předcházet těmto nebezpečím. Je potřeba vytvářet pro děti zajímavé programy, kroužky a zaplnit jejich volný čas, a tím změnit jejich pasivní přístup k životu.

Sekundární prevence

Je zaměřena na vyhledávání rizikových skupin obyvatelstva a rizikových životních situací, kdy dochází k týrání nebo k zneužívání dětí.

Dále má za úkol působit na tyto problémové skupiny tak, aby se riziko CAN snížilo na minimum.

Příčiny týrání můžeme hledat:

- v dítěti samotném - rizikové dítě - tyto děti je těžké výchovně zvládnout, usměrnit. Patří mezi ně děti s lehkými mozkovými dysfunkcemi, trucovité, plačtivé, s různými stupni mentální retardace, se sníženým intelektem, neobratné, které nezapadnou do běžného života. To může v rodičích vyvolávat zvýšenou agresi.
- v rodině dítěte - riziková rodina - tito rodiče nejsou schopni zvládnout výchovu dětí a odpovědně převzít rodičovskou roli. Někteří lidé mají tendence dětem aktivně ubližovat, jiní jim ubližují pasivně (nezájem, nevšímavost, nedostatek kontaktu) nebo si díky jim uspokojují své sexuální potřeby. Sem patří rodiče s agresivními povahovými rysy, impulsivní, závislí na alkoholu nebo drogách, rodiče mladého věku, příslušníci náboženských sekt, nevyšpělí, dlouhodobě nezaměstnaní, pracovní vyčerpání, nebo naopak zneuznaní, neúspěšní, žijící ve stresu.

- ve škole - na děti můžou být kladeny nepřiměřeně vysoké nároky, nevhodný přístup, to může vést k poruchám učení, které se může stát příčinou poruch zdraví. Zde mluvíme o nezralosti dítěte ke školní docházce, o konfliktních mezilidských vztazích vyplývajících z rodinné situace, vliv má dále také nedostatek porozumění ze strany učitele, neurotická osobnost učitele, uvalování zbytečných trestů na děti, ze strany rodičů to je nezáměr o školní práci dětí anebo vysoké požadavky na děti.
- ve skupině dětí - rizikové děti často mívají problémy i při navazování kontaktů s vrstevníky. Většinou jsou tyto děti neoblíbené, šikanované a zesměšňované. Takové děti vyhledávají náhradní vztahy mimo školu a svoji věkovou skupinu, a tím se zvyšuje riziko různých forem jejich zneužívání.

"Prevence na této úrovni tedy znamená tato rizika odhalovat, objasňovat, poznávat a mít je pod kontrolou! Případně aktivním působením je zmenšovat!"⁶⁰

Terciální prevence

O terciální prevenci mluvíme až když k násilí došlo, když je potřeba zabránit dalšímu a jeho důsledky omezit na minimum. Dítě nesmí být nadále týráno a zneužíváno. Je vytvořen určitý systém opatření ve prospěch dítěte (ochranný, terapeutický). Po pečlivém zhodnocení je třeba se rozhodnout, jestli bude dítě ponecháno v rodině, nebo bude odebráno a umístěno jinde. Tady přichází na řadu Kvartální prevence, která tyto situace řeší.

„Vyskytlo-li se v rodině týrání či zanedbávání a setrvává-li dítě v rodině během rodinné terapie či terapie rodičů, je zapotřebí sledovat účinnost terapie s ohledem na možné opětovné projevy poškozování dítěte. Terapie by měla být zaměřena na změnu postojů a změnu chování rodičů vůči dítěti. Pokud rodič, i pod vlivem stresové zátěže, je schopen setrvat v nově naučených vzorcích chování a neuchýlí se regresivně k chování poškozujícímu dítě, lze konstatovat, že terapie je účinná a míra ohrožení dítěte je nízká.“⁶¹

⁶⁰ Dunovský, J., a kol., Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, s.183.

⁶¹ Špeciánová, Š., Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. 1. vyd., Praha: Linde, 2003, s. 146

Musíme si pamatovat, že když se dítě neumí bránit samo, musíme mu pomoci. Zde je dobré mít na paměti ohlašovací povinnost, kdy se vše, co vede k ohrožení dětí, musí hlásit sociálně-právnímu orgánu. To vyplývá z § 7 zákona o sociálně-právní ochraně dětí⁶² a oznamovací povinnost z § 168 odst. 2 trestního zákona.⁶³

⁶²Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁶³Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘÍPADOVÉ STUDIE

V souvislosti s mým tématem uvádím příklady týraných dětí z běžného života. Čerpám z knihy, která pojednává o syndromu CAN.⁶⁴

Jsou to skutečné příběhy dětí, které prošly obrovskou bolestí a smutkem. Většina lidí nevěří, že se navenek spořádaní rodiče mohou tak krutě chovat ke svým dětem. A dítě je schopno vše snášet, aniž by dalo něco najevo.

4.1 Kazuistika č. 1

Obviněná - věk 27 let, trestný čin týrání svěřené osoby podle §215 odst. 1,2 písm. a,b) trestního zákona.

Svěřená osoba - nezletilá dcera, narozená v červenci 1999.

Obviněná je obžalována z trestného činu týrání svěřené osoby, protože v době od počátku roku 2000 do roku 2002 v místě trvalého bydliště týrala nezletilou, kterou měla ve své péči - při přijetí do dětského domova (dále DD) bylo dne 21.11.2002 zjištěno, že nezletilá má vytrhané vlasy a na tvářích krevní podlitinu, kdy dalším šetřením DD bylo zjištěno, že obviněná nezletilou bije, tříská s ní o zem, její hlavou o zeď, pálí ji cigaretou na kůži po celém těle, dále že je zanedbávána hygiena a výživa této nezletilé.

Vyjmuto:výpověď psychologa DD.....".první pobyt nezletilé v DD byl v roce 1999 proto, že její matka opustila porodnici po porodu a byla přijata jako dítě k adopci. Nakonec si však obviněná vzala dítě domů a od adopce upustila. Druhý pobyt v Kojeneckém ústavu (dále jen KÚ) byl v roce 2000 z důvodu nástupu otce na výkon trestu a zdravotní důvody ze strany obviněné. Při přijetí byla nezletilá s páchnoucí kůží, hnidy ve vlasech, sležené záhlaví, náznak rachitického růžence (nedostatek vitamínu C).

Třetí pobyt v roce 2001 byl pro suspektní týrání nezletilé matkou - obviněnou, při přijetí bylo dítě špinavé....při tomto třetím pobytu se o dítě zajímal jeho otec, který dítě navštívil. Nedlouho po propuštění ji matka přivedla znovu s tím, že dítě její druh zbil...nezletilá byla velmi špinavá, zapáchající, špinavé nehty, nestříhané špinavé vlasy se spoustou hnid, vpravo na tváři hematoma velikosti otisku ruky dospělé osoby, na levé dolní končetině podkolenní drobný hematoma, na temeni hlavy vytrhané vlasy....otce hodnotíme

⁶⁴ Slaný, J., Syndrom CAN. 1 vyd. Ostrava: Ostravská univerzita a Zdravotně sociální fakulta, 2008.

jako člověka, který má zájem o dítě, jeho zájem není povrchní....co se týká zájmu matky, tento hodnotíme jako formální, bez citového zabarvení, dítě o matce v žádném případě nemluví, s matkou se dítě loučilo bez jakéhokoliv stresu, dítě v ústavu matka nenavštívila...její intelektová úroveň není dostačující, neodpovídá úrovni věku, je psychomotoricky retardována, kdy tato retardace je pravděpodobně způsobena nepodnětným sociálním prostředím...je zřejmé, že dítěti někdo ubližoval, neboť má tendenci se takto chovat - bije mladší děti, kope do nich, kouše je, tahá za vlasy apod. Takto se za dřívějších pobytů v DD a KÚ nechovala..."

Z výpovědi obviněné vyjmuto: "....chci uvést, že se cítím nevinna...můj vztah s otcem nezletilý je složitý, on mě často bije, protože máme málo peněz....také nezletilou pořád bil...také mě nutil, abych ji dala do domova,...já ji občas bila také, ale v žádném případě to nebylo týrání...někdy, kdy jsem měla nervy, tak jsem ji trochu zažduchla...ten den zbil mě i nezletilou - proto jsem děti odvedlas novým druhem jsem žila od roku 2000 do konce roku 2001...já sama jsem nezletilou nikdy cigaretou nepálila, nikdy jsem nebyla přítomna tomu, že by ji pálil její otec. Rovněž jsem nebila její hlavou o zeď, to dělal můj druh..."

Z výpovědi svědka vyjmuto: "do bytu jsem se přistěhovala v době, kdy nezletilá byla malá...a v tomto bytě jsem byla dva roky...byt sousedil přes stěnu s bytem, kde bydlela obviněná....ve svém bytě jsem často slyšela pláč nezletilé, řev obviněné....ona o ní veřejně hovořila jako že - ta černá, špinavá, posraná, že moc žere, že je posraná - jednala s dítětem jako se psem...její nový druh mi, když skoro co druhý den přiběhl k nám do bytu, popisoval, jak obviněná chytne nezletilou za vlasy a hodí s ní o postel, nezletilá vypadala špinavá, zapařená, zanedbaná, vystrašená, kolikrát jsem ji vzala a vykoupala a oblékla....obviněná mezi svými dětmi rozdíl dělala, měla opravdu ráda jen svého syna, nezletilou nikoliv...v bytě, kde měli zimu, pobíhala jen v tričku s krátkým rukávem a od pasu nahá..."

Z výpovědi svědka vyjmuto: "....obviněná je naší sousedkou, o dceru se minimálně starala - nedávala jí dostatečně jíst, nezletilá byla neustále hladová, špinavá, zanedbaná stran hygieny....slyšel jsem osobně, jak obviněná říká, že ji nedává najíst, aby se nepokakala a nepočůrala....když se pokakala či počůrala, tak ji bezcitně začala mlátit pěstmi po celém těle, hlavou ji třískala o zem - toto jsem viděla otevřenými dveřmi do jejich bytu...dělávala to v bytě i na chodbě...velmi často ji také tahala za vlasy, a to tak, že ji zůstávají chomáče vlasů v rukou...z bytu se často ozýval pláč a křik nezletilé...peníze, které zís-

kává za dítě, utrácí obviněná na hracích automatech, a když peníze nemá, vybíjí si vztek na nezletilý tým, že ji nepřiměřeně a bezdůvodně surově mlátí."

4.2 Kazuistika č. 2

Obviněný - věk 40 let a obviněná - věk 39 let, týrání svěřené osoby podle § 215, odst. 1,2 písm. b) trestního zákona.

Svěřená osoba - nezletilá dcera narozena v červenci 1990.

"...oba obvinění v období od září 1999 do června 2002 týrali nezletilou tak, že ji nepřiměřeně trestali, surově ji bili, až měla modřiny a odřeniny po celém těle, nedávali jí dostatek jídla, výslovně ji zakazovali brát si doma jídlo a nejméně v deseti případech ji nechali přespat po dobu až tří dnů v chladné chodbě na zemi, bez přikrývky, jídla a bez dostatečného oděvu...

.....od podzimu 2002 do ledna 2004 týrali nezletilou zejména tím, že ji nepřiměřeně trestali, surově ji bili, kopali do ní, až měla modřiny a škrábance po celém těle i na tváři, nedávali jí dostatek jídla, nutili ji nosit staré oblečení, slovně ji uráželi, na přelomu listopadu a prosince 2003 byla po dobu nejméně tří dnů nucena spát na zemi v nevytopené hospodářské budově, bez přikrývky, jídla a dostatečného oděvu a v období vánočních prázdnin ji po několik dní nechávali spát v chladné chodbě na zemi, zakazovali jí doma chodit na toaletu, musela chodit ven, a pokud jí umožnili spát v jejím pokoji, vypnuli jí topení a nechali otevřené okno...."

Z výpovědi nezletilé vyjmuto: "...ještě než se narodil bratr, tak začaly problémy mezi taťkou, jeho přítelkyní a bratrem Martinem....nelíbilo se jim, že Martin chodil k babičce a dědovi, kteří bydleli dole, a bavil se s nimi....když Martin něco udělal, tak ho vždycky zbili. Bili ho oba, taťka ho bil většinou páskem, ona tím,co měla po roce. Myslím, že ho bili až moc. On pak brečel, krev mu netekla, ale vždycky měl pak hodně modřin.....Po návratu Martina z ústavu začal tata i jeho přítelkyně křičet i na mě, občas mě zbili....Tata mě zbil páskem po zádech, až jsem měla celou jednu lopatku fialovou, hodně to bolelo ...po dalším zbití jsem měla modřiny na nohách a zádech....v listopadu 2003 mě ta přítelkyně vyhodila z domu, řekla mi, že jsem špinavec, ať jdu spát do chlívku, že mě doma nechce...já jsem šla na schody, byla už tma, ona pak přišla za mnou a vyhnala mě před dům a zamkla za mnou, byl už sněh....v chlívku bylo seno, na které jsem si lehla, nic na přikrytí nebylo, měla jsem na sobě bundu, bylo mi hodně zima, žádné topení tam není.

Když přišel domů tata, vzal mě na noc domů... po pár dnech mě ona zase vyhnala spát do chlívků, to už jsem tam musela spát celou noc, tata věděl, že spím v chlívků, takto jsem tam spala 5 nocí.....Jídlo a pití mi moc nedávali, měla jsem velký hlad a žízeň, jídlo jsem dostala, jen když jsem poprosila, jídlo mi dal jen tata, na celý den jen chleba s máslem, jen jeden krajíc a hrnek čaje....asi tři dny zamykali spojovací dveře, že jsem se nemohla dostat k babičce...babička mi podala jídlo a pití, jedla jsem to ale tak, aby mne nikdo neviděl, babička mi také půjčila mikinu, měla jsem strach, že mě jinak zbijí...dále jsem měla zákaz chodit doma na záchod, musela jsem chodit ven na hnůj...na Štědrý večer jsem nebyla na večeři, ani jsem nedostala žádné dárky, celou dobu jsem byla na chodbě, oni večeři měli, po dobu, co jsem byla na chodbě, mne nebili, ale zbili mě poslední den předtím, než jsem šla do školy...tata mne zbil páskem po celém těle, bila mne i ona, dala mi facky, tahala mne za vlasy a škrábala nehty v obličejí...zbili mne v kuchyni, krev mi netekla, ale měla jsem bolesti od modřin různě po těle....."

Z výpovědi svědka vyjmuta (sestra matky nezletilých, bývalá švagrová obviněného): "...nezletilá mi řekla, že musí nosit jen staré oblečení...družka ji vyhodila z domu...že jí nedávali najíst, že do ledničky nemůže chodit sama, že si může jen ukrojit chleba a to že prý ji ještě vyčtou....ve svém pokoji, když si zapnula topení, že ji za to zbili..že má rýmu...v létě 2003 mi říkala, že se nesmí dívat na televizi, ani si hrát ani jíst, že musí stále pomáhat, protože jinak ji řeknou, že je líná, že nic nedělá..."

Z výpovědi obviněného vyjmuta: "...Nezletilá chodila do houslí, jak si přála, vše se jí umožnilo....fyzicky jsem ji potrestal jenom jednou, bylo to po Silvestru 4.1.2004 - seděla tehdy stále na schodech a čekala na tetičku, seděla tam asi 3 dny...řekla mi, že mne nebude poslouchat, že nejsem její otec - zbil jsem ji páskem po celém těle, bylo toho hodně...družka byla u toho, ale nijak ji nebila, snažila se nezletilou zdvihnout a přitom ji nechtěně poškrábala svými nehty na krku, z toho jí tekla troška krve...co se týká toho, že by na přelomu listopadu a prosince 2003 musela spát v chlévě, tak to není pravda...co se týká toho, že by během vánočních prázdnin musela několik dní přespávat v chladné chodbě, tak to není také pravda - na té chodbě spala jen jednou, poté co jsem ji zbil, tehdy z trucu spala na chodbě..."

Z výpovědi obviněné vyjmuta: "...k nezletilé...stalo se, že jsem ji švihla otevřenou dlaní přes rameno a ona lehla na zem, bylo to proto, že řekla na svého otce, že s blbcem ze zvláštní školy se nebude domlouvat...uzavírala se do pokoje, tam jsem jí nosila jídlo, ona mi jídlo hodila zpět...jídlo si sama brala, když měla hlad...co se týká toho, že byla nucena

spát na zemi v nevytopené hospodářské budově bez přikrývky, jídla, oděvu - tak to není pravda....co se týká fyzického trestání, tak jsem ji jednou udeřila, o Vánocích ani po Vánocích jsem ji nebila...co se týká toho, že byla nucena nosit staré obnošené oblečení, za které by se styděla, uvádím, že to není pravda, protože byla umíněná a chtěla nosit jen jedno tričko a kalhoty, co jí koupila teta Vlasta, nic jiného se jí nehodilo, měla spoustu věcí..."

Z psychologického vyšetření vyjmuto:"...dítě v evidenci psychol. ambul. od roku 2000, tehdy pro psychosomatické potíže s konfliktním sourozeneckým vztahem, v té době navštěvovala rodina rodinnou terapii v PPP...popisuje, že její konflikt s rodiči (vlastním otcem a nevlastní matkou) začal po odchodu Martina k babičce, začala být nepřiměřeně trestána za neuposlechnutí příkazu nebo za nepochopení či špatné provedení zadaného úkolu, rodičům vadilo, že se baví s babičkou, zakazovali jí to. Uvádí, že byla otcem bita páskem, nevlastní matka ji také fyzicky trestala, uvádí verbální napadání, nadávky, ponižování, nevlastní matka se pro každou hloupost urazila a nemluvila s ní...nesměla jíst jídlo...situace se vystupňovala o vánočních prázdninách 2003, kdy byla vyhozena nevlastní matkou z domu, šla k babičce, pak ale přespávala na schodech, dostávala jídlo od babičky...nyní chce jít raději do dětského domova...

...osobnostně výrazně neurotická, nejistá, snížené sebehodnocení, sociální stažení se, nedůvěra k lidem, výrazně depresivní ladění, smutná nálada, nekvalitní spánek..."

4.3 Analýza případových studií

4.3.1 Kazuistika č. 1

Podle této spisové dokumentace můžeme soudit, že ze strany matky docházelo opakovaně a vědomě k: zanedbávání základní hygienické péče, zanedbání adekvátní výživy, častému fyzickému napadení, psychickým útrapám, slovnímu napadání, urážení a snižování lidské důstojnosti.

Tento případ splňuje všechny podmínky pro syndrom CAN:

- rizikový rodič (matka se ztrátami sebekontroly chování)
- riziková situace (neúplná rodina)
- rizikové dítě (dítě nechtěné)

Nezletilá bude mít dlouhodobé následky v podobě psychomotorické retardace, nedůvěry k dospělým atd.

V tak mladém věku dítěte se nemůže posoudit, jestli tyto negativní zkušenosti nepoznamenají jeho osobnostní vývoj a nepovedou k disharmonické osobnosti v dospělém věku. To je individuální.

Nezletilá měla šanci vést normální život již po narození, když ji matka opustila a dala k adopci. Tato možnost byla promarněna, když její matka osvojení zrušila a vzala si ji domů.

Matka opakovaně odkládala dítě, které vykazovalo syndrom týraného dítěte. A vždy se muselo vrátit zpět do rodiny. Tři roky trvalo, než bylo na matku podáno trestní oznámení a nezletilá odebrána. Musím se pozastavit nad nečinností sousedů, kteří byli svědky týrání a nezasáhli. Rovněž se musím pozastavit nad nečinností pracovníků OSPOD, jak prováděli šetření v rodině a okolí, když dítě bylo opětovně umístováno do rodiny a KÚ či DD. Ze zprávy z DD je patrné, že dítě, vždy když sem bylo umístěno, bylo špinavé, mělo hnidy, jevílo známky po bití, proč bylo vráceno zpět do rodiny? Muselo týrání děvčátka dojít až tak daleko, nedalo se ukončit již dříve? Opravdu je nečinnost sociálních pracovníků tak vysoká, či tyto pracovníky rozhodují "pouze od stolu"? Koho potom trestat, není jejich vina stejná jako vina rodičů?

Kdyby matka dítě pravidelně neodkládala do KÚ nebo DD, nikdo by nenahlásil, co se za zavřenými dveřmi děje. V tomto případě je jasné, proč matka zrušila povolení k adopci, jediným motivem byly peníze. Již v necelém roce nezletilé, kdy ji poprvé matka odložila do KÚ, neměla být vrácena domů.

Tento případ dopadl ještě dobře, dítě se dostalo pryč z patologického prostředí. Proč ale muselo tak dlouho trpět? Sociální pracovníce udělala chybu za kterou zaplatila malá holčička třemi roky svého života. Tři roky žila ve strachu z bolesti a zoufalství místo toho, aby prožívala bezstarostné dětství.

4.3.2 Kazuistika č. 2

Zde je jednoznačně prokázáno bití nezletilé, které bylo zdokumentováno. Fyzické útoky, pokud by měly být rodičovským výchovným trestem, byly vedeny s neadekvátní silou, které zanechaly následky v podobě hematomů, znalec usuzuje na středně silnou intenzitu fyzické agrese. Nejsou očekávány trvalé následky z hlediska tělesného, ale mohou zůstat dlouhodobé či trvalé následky psychické povahy.

I zde byl naplněn syndrom CAN.

V tomto případě je patrné, že systémové týrání probíhalo po delší dobu. Sourozenci byli rozděleni a proto si nemohli být navzájem oporou. Je zarážející, jak dlouho byla postižená týrána bez jakékoli pomoci od pracovníků školy a blízkého okolí. Pochybili zde jak učitelé tak OSPOD a toto pochybení stálo nezletilou dlouhé roky utrpení. I po odejmutí dítěte z patologického prostředí přetrvávají po dlouhou dobu následky syndromu CAN v podobě poruch chování - poruchy spánku, dítě si neumí hrát, nemá hygienické a sociální návyky, je agresivní. Délka adaptace na nové prostředí záleží na tom, jak dlouho dítě v patologickém prostředí bydlí. Záleží i na věku. V tomto případě byla věková hranice vysoká, dítě samo prohlásilo, že chce jít do DD. Zde již týrání zanechalo hluboké následky na těle i duši postižené, chce jinou rodinu - v tomto případě to je DD.

I zde zcela jednoznačně zanedbaly pracovnice sociálního odboru svoje povinnosti při šetření v rodině. Zvláště pokud je bratr postižené svěřen do výchovy babičky, muselo v rodině šetření a dohled probíhat, potom by jí měly být svěřeny obě děti.

ZÁVĚR

Toto téma jsem si vybrala protože je zajímavé a rozsáhlé. První přečtené knihy mě zavedly až k syndromu CAN, o kterém je celá má bakalářská práce.

Cílem, který jsem si pro svou práci zvolila, bylo seznámit veřejnost s dětskými právy a ukázat na nesmyslnost tělesných trestů.

První část mé bakalářské práce je zaměřena na rodinu a definici dítěte. Dále se zaměřuji na způsobilost mít práva a povinnosti a způsobilost k právním úkonům.

Mnoho ne-li všechny obětí násilí si trauma z týrání nesou po celý zbytek života, především když je obětí dítě. Proto je důležité zachovat zařízení, která mohou poskytnout týraným dětem první pomoc, zázemí a také terapii.

Pokud selže rodina, je na státě, aby jednal a převzal zodpovědnost. Když se tomu tak nestane, tento pasivní přístup nahrává pachateli trestné činnosti. Zásah ze strany státu pak musí být v souladu se zákonem, v zájmu ochrany zdraví, ochrany práv a svobod nebo morálky. Stát vystupuje do popředí v případech, kdy je potřeba poskytnout ochranu nezletilému dítěti, když rodiče neplní své povinnosti řádně, týrají, zanedbávají nebo neposkytují nezletilému dítěti potřebnou výchovu a péči. Pozastavit výkon rodičovské zodpovědnosti může jedině soud.

O právech dítěte tedy pojednává má druhá část.

Rodina, život i zdraví je chráněno základními právy: zákon č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon o rodině č.94/1963 Sb., o rodině a právní předpisy, které se k němu vztahují. Dále píše o Úmluvě o právech dítěte a Trestním právu.

Třetí část je zaměřena na charakteristiku syndromu CAN, jeho formy a na prevenci.

Čtvrtá část pojednává o jednotlivých případech. Zde jsem rozebrala jednotlivé případy týraných dětí.

Dospěla jsem k závěru, že určité mezery jsou v každé oblasti života, v každém systému a v každé spolupráci. Záleží na tom, jaká osoba se nachází na konkrétním místě.

Jak je zřejmé z uvedených případů, lidé by měli využít svoji oznamovací povinnost, soudy by měly řešit případy bez zbytečných průtahů a pracovníci v pomáhajících profesích by měli pracovat poctivě.

A hlavně, všichni lidé by se měli chovat slušně a s úctou.

Moje práce souvisí se sociální pedagogikou především v první kapitole, kde píše o dítěti a o rodině. Úzkou souvislost vidím ve spojení týrání dětí = patologický jev, který v naší společnosti dosáhl dalekosáhlých rozměrů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Právní předpisy

Zákon č. 94/1963 Sb., *zákon o rodině*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., *zákon o sociálně-právní ochraně dětí*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., *trestní zákon*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993, *Ústava České republiky*, ve znění platných právních předpisů

Zákon č. 104/1991 Sb., *Úmluva o právech dítěte*

Zákon č. 50/1973 Sb., *zákon o pěstounské péči*

Zákon č. 40/1964 Sb., *občanský zákoník*, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*, ve znění platných právních předpisů

Literatura

CONWAYOVÁ, HELEN L. *Domácí násilí*. 1. vyd. Praha: ALBATROS, 2007. ISBN 978-80-00-01550-7

DAVID, R. *Práva dítěte*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-076-8

DUNOVSKÝ, J. a kol. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. 252 s. ISBN 80-247-1201-6

DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 1995. 248 s. ISBN 80-7169-192-5

GOLOBOVÁ, M. *Děti na zabití*. 2. vyd. Praha: vydavatelství Návrat domů, 2001. ISBN 80-7255-044-6

HANUŠOVÁ, J. *Násilí na dětech-syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 24 s. ISBN 80-86991-78-4

HÁNZLOVÁ, M., KODÝM, M., KREMLIČKOVÁ, M. *Práva a povinnosti našich dětí*. 1. vyd. Praha: Victoria publishing, 1995. 107 s. ISBN 80-7187-001-2

HAMMARBERG, T. *Všeobecná práva dětí*. In: Kovařík, J. a kol. *Dětská práva, právní podvědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita a Zdravotně sociální fakulta, 2001. ISBN 80-7265-124-3

HRUŠÁKOVÁ, M. *Dítě, rodina, stát (úvahy nad právním postavením dítěte)*. 1. vyd. Brno: MU Brno, 1993. 160 s. ISBN 80-210-0694-3

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 1. vyd. Brno: nakladatelství Doplněk. 1998. 314 s. ISBN 80-210-1809-7

J. *Svědectví týraného dítěte*. Praha: nakladatelství Triton, 1996. ISBN 80-85875-23-3

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 83. publ., Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 3. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-853-8

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7

NOVOTNÁ, V., FEJT, V., *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vyd. Praha: Univerzita J.A.Komenského, 2009. 256 s. ISBN 978-80-86723-77-8

POTHE, P., *Dítě v ohrožení*. Praha: Nakladatelství G+G, 1999. ISBN 80-86103-21-8

SLANÝ, J. *Syndrom CAN*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita a Zdravotně sociální fakulta, 2008. 156 s. ISBN 978-80-7368-474-7

ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2003. ISBN 80-86131-44-0

VANÍČKOVÁ, E., *Tělesné tresty dětí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2001. 116 s. ISBN 80-247-0814-0

VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a soc.věcí, 1995. 80 s. ISBN 80-85529-17-3

VANÍČKOVÁ, E., 1. vyd. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009. 37 s. ISBN 97-88074-400-01-8

VOTAVOVÁ, J. a kol. *Mami, tati, znáš má práva?* Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008. 47 s. ISBN 978-80-254-5794-8

Jiné zdroje

epravo [online]. [cit. 2013-04-03] Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rizeni-ozbaveni-zpusobilosti-k-pravnim-ukonum-6982.html>.

United Nations International Children's Emergency Found [online]. [cit. 2013-04-03] Český výbor pro UNICEF, © 2004-2013. Dostupné z: http://www.unicef.cz/onas/umluva_o_pravech_ditete-plne_zneni.